

أثر السونيّة الأوروبية على الشعر العبري الحديث - قصائد تشرنخوفسكي انموذجا

ההשפעה של הסונטה האירופית על השירה העברית המודרנית - שיריו של טשרנחובסקי כדוגמא

م. د عدنان عبدالرزاق مصلم

كلية الاعلام / الجامعة العراقية

Abstract

The modern Hebrew poetry in the late 19th century witnessed a clear development interim of language and prosody . The modern Hebrew poetry has gone through three eras , enlightenment era , where the writers called for need to urbanize and be benefit from the sciences of the west to eliminate intellectual isolationism and the period of nationalism that characterized the call of writers to find national homeland to protect them . the advent of contemporary Zionism era.

These movements have had clear impact on the idea of Jewish writers. Some of them have adopted ,the ideas of Zionism and some of them have adopted the ideas of

enlightenment . both have a clear impact on the European literary doctrines , as well as in their purpose and their images hence our research to causes on highlighting the fourteenth passage "sonnet" which influenced the modern Hebrew poetry therefore the researcher divided his research into three sections .

- ١- Historical background
- ٢- Shaul Tchernichovsky , his life
- ٣- The impact of sonet on Hebrew poetry Tchernichovskys poems as an example

הקדמה

השירה העברית המודרנית בסוף המאה ה-18 ראתה התפתחות ברורה במונחים של שפה ומופעים. היא עברה שלוש תקופות, עידן ההשכלה (הארה), שבה סופרים קראו את הצורך להפיק תועלת עיוור והמדע מערבי החיסול של בדלנות רוחנית, אזי (הלאומי), אשר התאפיינה מזמין סופרים למצוא הבית לאומי להגן עליהם, אז הציונות העכשווית באה. תנועות אלו השפיעו השפעה משמעותית על הרעיונות של סופרים יהודים. חלק מהרעיונות אמצו ההשכלה וחלקם לאמץ את הרעיונות הציונים, אבל שניהם הושפעו השפעה ברורה של דוקטרינות ספרותיות אירופאיות, מושפעת לעניין שירה ותמונות, מכאן המחקר שלנו, כדי להדגיש את הפרק הארבע עשרה (סוניטה) שהשפיעו על השירה העברית המודרנית. אז החוקר חילק את המחקר לשלושה חלקים.

1 - רקע היסטורי.

2 - צ'רנקובסקי, חייו ויצירותיו.

3. סוניטה והשפעתה על שירה העברית המודרנית, שיריו של צ'רנקובסקי כדוגמא.

שאלת המחקר

המחקר כולל שתי שאלות .

הראשונה : האם השירה האירופית השפיעה השפעה ברורה על השירה המודרנית , ההשפעה הזאת היתה כללית או פרטית .

השנייה : האם המשוררים העבריים ציטטו את הסונטה האירופית והשתקפו אותה על יצירותיהם הספרותיות בשירה העברית המודרנית .

חשיבות המחקר

המחקר הזה מנסה לזהות את ההשפעה של השירה האירופית על השירה המודרנית ובמיוחד השפעת צורה מצורות השירה האירופית , שהיא הסונטה שהשפיעה השפעה גדולה על יצירותיהם של המשוררים העבריים .

והוא מגלה נקודות מבט שונות למשוררים ביחס לשירה האירופית .

מטרות המחקר

- 1- לדעת כיצד השפיעה השירה האירופית על השירה העברית , האם ההשפעה כללית או פרטית
- 2- לדעת אם המשוררים העבריים ציטטו את הסונטה האירופית והשקפו אותה על השירה המודרנית בתקופה החדשה.

1- רקע היסטורי

בספרות העברית החדשה היו שתי תנועות ציבוריות וגדולות ביותר בישראל בזמן החדש , הן תנועת ההשכלה ותנועת הציונות. והן שעיצבו את דמות חיינו החדשים וצרו את קלסתר פני ספרותיהם החדשה על גלגולה הרבים והשונים(1)

ספרות ההשכלה היתה משנות 1780 ועד שנות1870(2)

תנועה שקמה ביהדות גרמניה במאה 18 בעקבות התנועה הכללית לשיחור החברה מסבל ירושתם של ימי הבינים , מגמתה היתה הפצת התרבות המערבית בין היהודים והתקרבות לעם הארץ במטרה להכשרים לקראת אמנציפציה , ראשוני התנועה ראו צורך בראשית פעולתם לשנות את החנוך ולהחיות את הספרות העברית . לשם כך יסדו ב 1778 את ביה"ס החפשי , שהונהגה בו השפה הגרמנית כשפת לימוד המדעים ואת " המאסף" מחוללי התנועה בגרמניה היו מנדלסון, וויזל , אייכל , בן זאב , משם עברה התנועה לארצות אחרות . ראשי המדברים בגליציה היו : פרל , קרוכמל , רפופורת , בדרום רוסיה : יצחק בר לוינסון , אדם הכהן , מ . א .

גינזבורג , ובארצות מזרח אירופה שימשה גורם להתגברות השאיפה לחיי עבודה ולתחיה השפה העברית ולהשכלה כללית , ברוסיה נוסדה " חברה להפצת ההשכלה בין היהודים שישדה בתי ספר שונים.(3)

הלקין מחלק את ספרות ההשכלה לשלוש תקופות ספציפיות.

הראשית : בין השנים 1781 ל- 1830 נקראת תקופת הסגנון הרציונליזמי שבו סופרים עבריים נלחמו למען "ההשכלה" ולהפוך את החיים היהודיים לחילוניות, סופרים אלה הגנו על רעיונות מודרניים , נגד האורתודוקסיה וכל אי-סובלנות דתית בכמה קבוצות יהודיות.

השנית: מ 1830 עד 1850 נקראת תקופת הרומנטיקה , שבו הבינו הסופרים היהודים את חשיבותם וערכם של המסורות היהודיות הירושות, הם ניסו ליישב אותם עם האידיאולוגיה של החילוניות המודרנית .

השלישית: מ 1850 עד 1880 נקראת תקופת הדוקטרינה הריאליסטית , ובתוכה החיים היהודיים בגטו מזעזעת את הסופרים היהודים , לכן פתחו הסופרים במלחמה פוגעת על תורות מסורתיות הירושות אשר הם ראו את הסיבה העיקרית ליצירתו של הגטו(4). ולספרות הציונית מאז כולל ספרות " חיבת ציון " ועד (הקמת מדינת ישראל). על פי החלוקה הגאוגרפית.(5)

התנועה למען שיבת ציון . ראשיתה עם חורבן יהודה " וגלות היהודים מארצם היא מצאה את ביוטיה בתפילות , במנהגים דתיים , בתנועות משיחיות וביחוד בעליות שלא פסקו כמעט בכל הדורות .

נסיונות ראשונים להגשמת הרעיון נעשו על ידי הרבנים צבי קאלישר אליהו גוטמכר* ויהודה חי אלקלעי שהטיבו לשיבת ציון ועיבדו תכנית התישבות יהודית בארץ .

משה הס דרש בספרו "רומא וירושלים מאת היהודים לשוב לארצם ולכונן בה מחדש את מדינתם . משה מונטיפיורי תיכנן תכניות של התישבות יהודית המונית בארץ, קארל נטר יסד 1870 את מקוה ישראל, יהודי ירושלים יסדו 1878 את המושבה הראשונה פתח תקוה .

בעתונות עוררו פ סמולנסקין ואחרים את החיבה לציון אולם למעשים הביאה ההתעוררות עם פרוץ הפרעות בדרום רוסיה בשנות השמונים למאה 19. אז קמה בחרקוב תנועה שקראה לעליה לארץ – ישראל ולהתישבות בה . באותו זמן (1882) פירסם ד"ר י"ל פינסקר את מחברתו אבטואמנסיפציה , הדורשת שיחרור עצמי של – היהודים מהגלות ע"י הקמת מקלט בטוח לעט ישראל .

אז יסדו יהודי רוסיה את חברת חובבי ציון** בועידתם הראשונה 1884 בקטובץ הוקמה החברה לתמיכת עובדי אדמה ובעלי מלאכה בסוריה ובא"י, שאושרה 1890 ע"י הממשלה הרוסית . תנועת חיבת ציון התפשטה גם בארצות אחרות. העתונים (המגיד , המליץ , השחר) הטיפו לשוב א"י ולתמיכה במתישבים . הוקמו המושבות (ראשון לציון , זכרון יעקב , ראש פינה וכו).

על במת חו"צ הופיע אחד העם*** שדרש הכשרת הלבבות כתנאי ראשון לתחית העם . 1896 הופיע ספרו של תיאודור הרצל**** (מדינת היהודים) ששימש יסוד לציונות המדינית . בקונגרס שהרצל כינס באוגוסט 1897 בבאזל נוסדה ההסתדרות הציונית ונתקבלה התכנית האומרת כי הציונות שואפת לרכוש מקלט בטוח לפי משפט גלוי לעם ישראל בא"י(6) בימי הציונית באו ימי פריחה ושגשוג לשירה העברית , יחד עם ביאליק***** וטשרניחובסקי הופיעו משוררים בעלי כשרנות , בעלי קומה ודמות , והעשירו את ספרותיהם ביצירות חשובות מאוד(7) ביאליק וטשרניחובסקי התוו ביצירותיהם את הדרך לסניטזה חדשה בישראל ושיריהם קראו את הדור לשחרור מלא , אנושי ויהודי , אינדיבידואלי וציבורי כאחד משורר עברי . נולד במיכאילובקה (פלך טאבריה, קרים) . אביו היה שומר מצוות, אך רחוק מקנאות דתית . הילד התחנך באוירה כפרית ובתנאים שונים מאלה שבהם התחנכו סופרי- ישראל האחרים . בן חמש למד רוסית , בן שבע – עברית . הוא קיבל את השכלתו העברית והכללית מפי מורים בגלוי ובהיר . בין הספרים העבריים הראשונים שקרא היו הרומאנים של מאפו ושירי מיכ"ל.

ידיעותיו בתלמוד***** באו לו מכלי שני , להוציא כמה דפים ממסכת ברכות , שלמד בילדותו. עיקר לימודו בימי הילדות היתה התורה***** כפשוטו . בבית – הספר למד גם גרמנית , נוסף על הרוסית . בין הספרים האלה – עבריים הראשונים שקרא , כשהוא בן שמונה או עשר , היו " האמלט " ו" מאקבת " לשקספיר , בתרגום רוסי , ומאוחר יותר – " איליאס " ו"אודיסאה" . בן שתים – עשרה היה כשניסה לחבר דראמה ופואימה(8) בילדותו התחנך טשרניחובסקי בבית הוריו הכפריים , יהודים שומרי – דת , השפעת הכפר ונופיו מורגשת מאד ביצירתו השירית , וחזקה עליו גם השפעת חינוכו ברוח המסורת , ההשכלה וחיבת - ציון – מזה , וברוח הספרות העברית והכללית – מזה .

את קורות חייו מראשית יצירתו הספרותית , ואת יצירתו עצמה , ניתן לחלק ל (5) תקופות .

(1) תקופת אודסה (1890 – 1899) .

במלאות לו 14 שנה נשלח טשרניחובסקי ע"י הוריו לאודסה להשלים בה את לימודיו , תחילה בבית ספר תיכון יהודי פרטי למסחר , אחר כך בבית ספר תיכון ממשלתי למסחר ולבסוף בכוחות עצמו כהכנה לכניסתו לאוניברסיטה . הוא שקד במיוחד על לימוד לשונות (גרמנית , צרפתית , יוונית , ולטינית) שהכשירוהו לעבודותיו הגדולות שעשה אחר כך בתחום התרגום והבלשנות , וכן הרבה לקרוא שירה בלשונות אלה , במיוחד הושפע מן הליריקה שירת – ההגות המערבית , ובזמן מאוחר יותר – מן הקלאסיקה היוונית באודסה התקרב טשרניחובסקי גם לפעילות הציונית מתוך נטיה לדרכו של הרצל וגם לחוגי הסופרים העברים הצעירים , שעל – ידיהם הכיר מיכ"ל ומסיפורי מנדלי מו"ס***** ורושם חזק מאד עשתה עליו שירת ביאליק . ב 1892 התחיל מפרסם שירים בכתבי – עת עבריים , וב 1898 ראה אור קובץ – השירים הראשון שלו , חזיונות – ומנגינות א(9)

(2) תקופת הידלברג – לוזאן (1899 – 1906) .

לאחר שנכשל נסיונו להיכנס לאוניברסיטה רוסית , יצא טשרניחובסקי ב1899 להידלברג ללמוד שם רפואה . בצד למודי – הטבע העמיק לעיין גם בספרות – העולם והתקרב במיוחד לשירת גתה ולמשנתו של (ניתשה) , בהידלברג נשא טשרניחובסקי אשה (את חברתו הרוסית הלא – יהודית) , ושם הוסמך ב1906 בתואר דוקטור לרפואה(10)

(3) תקופת רוסיה (1906-1922) .

אחרי סיום לימודיו בלוזאן חזר טשרניחובסקי לרוסיה , אולם התקשה למצוא משרה קבועה בשל העדר המסכה של אוניברסיטה רוסית , שנמנעה ממנו זמן – מה שהה בכפר – מולדתו , אחר כך במליטופול , ששם נאסר כ" פושע מדיני " (1907) : זמן – מה שירת כרופא בכפרים של פלך הארקוב עד שפותר , חזר לכפר מולדתו , ואחר כך שהה בקיטנה פישקי שבפלך גרודנו לשם התכוננות לבחינותיו . רק ב(1910) עלה בידו לקבל הסמכה של אוניברסיטה רוסית , והוא התיישב בפטרבורג.(11)

(4) תקופת ברלין (1922 – 1931) : טשרניחובסקי שהה שעות קצרות בקושטא וניסה להשיג משרת רופא בא"י . לאחר שלא הצליח בכך , עבר לגרמניה . הוא ישב כ 9 שנים בברלין או בסביבתה , פרט לביקורים קצרים בהונגריה (1924) , בא"י(1925- לרגל ייסוד מגן – דוד אדום יהודי עולמי - כששוב לא הצליח למצוא אחיזה לישיבת – קבע) ובאה"ב(1928) .

בברלין התקיים בדוחק על עבודתו הספרותית , נוסף על יצירתו השירית ופעולתו כמתרגם , ערך זמן – מה את מדור "חכמת הטבע והרפואה " באנציקלופדיה "אשכול" ואת מדור הספרות היפה של " התקופה" .

בתקופת ישיבתו בברלין כתב טשרניחובסקי כמה סיפורים ופילטונים ("סיפורים" {תרפ"ב} , הכוללים את סיפוריו מתקופת ישיבתו באודסה : "שלושים ושלושה סיפורים" {תש"ב} .

בתקופה זו כתב גם כמה משיריו הציונים הנלהבים ביותר (" אומרים ישנה ארץ " , " צדקתם הבונים הצעירים " , " על הרי גלבוע, ועוד)(12)

(5) תקופת א"י (1931-1943) :

ב1931 הוזמן טשרנוחבסקי לערוך את " ספר המונחים לרפואה ולמדעי - הטבע " (לאטיני - אנגלי - עברי) על פי חומר שנאסף ע"י ד"ר מזיא , וכך התאפשרה לבסוף עלייתו לא"י . כשהסתיימה עבודת העריכה התמנה לרופא של בתה"ס העירוניים בת"א , והחל מ1936 ישב בירושלים , על יסוד התקשרות עם הוצאת שוקן , עד מותו בליל ראשון של סוכות תש"ד .

הקשיים שנערמו בדרכו של המשורר לא"י נתנו אותותם בשתיקתו בשנים הראשונות לשיבתו בארץ . אעפ"כ היתה התערותו בנופה ובחייה הציבוריים מהירה למדי . היא באה לידי ביטוי בהתגברות פעולתו הציבורית . הימים היו ימי המאורעות , ימי המאבק על עבודה עברית , על עליה ועל כבוש הקרקע , ימי המחלוקת בשאלות ההבלגה והחלוקה וימי מלה"ע וראשית שואת יהדות אירופה . (13)

טשרנוחבסקי הגיב על כל המאורעות הללו מנקודת - השקפה לאומית מאכימאליסטית וע"פ הלך - הנפש ההרואי שאיפיון את שיריו הצינוניים הראשונים והדי תגובותיו נשמעים בשיטין ובין השיטין של יצירתו השירית רבת - הכמות , שנכללה בהוצאת "כל שירי שאול ט" בכרך אחד (1937) , בקובץ "ראי אדמה" (1940) , שנכלל אח"כ במהדורת - יובל חדשה (1943) , ובקובץ שיריו האחרון : כוכבי שמים רחוקים" (1944) . באותן שנים פירסם גם כמה תרגומים קטנים משירת - העמים , קובץ " שלושים ושלושה סיפורים " (1941) שכמה מהם נכתבו בא"י , וקובץ ספורי - ילדים " אשר היה ולא היה " (1941)(14)

3-הסונטה והשפעתה על השירה העברית מתוך שיריו של טשרנוחבסקי

הסונטה : מאיטלקית היא שיר לירי בעל צליל קטן מבנה של 14 שורות מחורזות בצורות שונות : או סונטה סונט שני קוורטנים (מרובעים, בתים של 4 שורות) = 8 שורות, כל חלק קרוי אוקטבה. שני טרצינים (משולשים, בתים של 3 שורות) = 6 שורות, כל חלק קרוי ססטט.

בדרך כלל מובעת במרובעים תזה או בעיה והמשולשים אנטי-תזה, או פתרון הבעיה. בשתי השורות האחרונות של באורח מסורתי מסקנה, תוצאה או הארה הצובעת באור אחר את השורות שלפניה הסונטה מופיעה מקור הסונטה בחצר המוסלמית בסיציליה והיא הועתקה לאיטלי האיטלקי הראשון שכתב סונטות היה הסיציליאני ג'קומו דה לנטינו, אולם הכותב המפורסם שהביא את באמצע המאה ה-13 סונטות 154 כתב שייקספיר במאה ה-14 פרנצ'סקו פטריקה הסונטה לתודעת הציבור היה בסכמות חריזה השונות מאלו של הסונטה הפטרארקית.

מבנה של סונטה שייקספירית

מבנה של סונטה פטריקית

. אבבא, אבבא, גגד, דגד;

אבבא, גגד, הוהו, זז;

אבבא, אבבא, גדה, גדה

אבבא, אבבא, גדה, דגה

בנוסף קיימת גם מסורת של סונטה פושקינית, אבאב, גגד, הוהו, זז. במבנה זה השתמש פושקין ביצירתו יבגני אונייגין(15) באופן מבחינה תיאטרלית הם מחולקים אובייקטיבי לשני חלקים(16)

1-הנושא של המשורר (theme) מציב נושא מסוים או שאלה

2- החלק השני: (turn) שבו משורר פותר את הבעיה המוצגת, או בבירור מזכיר את הנקודה הבסיסית של השיר, סעיף זה נקרא להפוך. יש שני דברים חשובים בשירה האנגלית:

1 – חריזה Rhyme- 2. Iambic meter

ראשית: חריזה:

חריזה נקבעת על ידי צליל המלים בסופו של השיר

הצליל sound בחריזה הוא בהברה האחרונה של המילה, אשר מתחילה מן ההברה האחרונה המסתיימת בסוף המילה, כמו ב המילה time בהברה האחרונה היא imee והמילה admit בהברה האחרונה היא it והמילה Spheres ההברה האחרונה היא eres התו (e) השני שותק ולא נחשב כהברה. כדי לדעת חריזה אנו מבחינים במילה האחרונה בבית הראשון של השיר באזה צליל מסתיימה אנחנו רומזים לצליל זה בסמל A

ומבחינים בבית השני אם הוא מסתיים בצליל שונה אנחנו רומזים לצליל בסמל B אחר כך מבחינים בבית השלישי אם הוא מסתיים באותו צליל של הבית הראשון אנחנו רומזים גם לצליל בסמל A נאם מסתחים באותו צליל של הבית השני אנחנו גם רומזים לצליל זה B אם הצליל שונה מכולם אנחנו רומזים לצליל C בבית הרביעי חוזרים על התהליך אם הצליל שונה מכולם אנחנו רומזים לצליל D אנחנו קוראים לזה הקוואטרן המרובע הראשון ABAB- first- quadrant הקוואטרן המרובע השני second quadrant - אנו חוזרים על אותו התהליך עם צלילים שונים מסומלים על ידי הסמל CDCD הקוואטרן המרובע השלישי The third quadrant אנו חוזרים על אותו התהליך עם צלילים שונים מסומלים על ידי הסמל EFEF

הסונטה בשפה העברית:

כבר בראשית המאה ה-14, במקביל לפטררקה, כתב עמנואל הרומי סונטות בעברית והיא השפה השנייה (אחרי איטלקית) בה נכתבו סונטות. רק כמאתיים שנה אחר כך נכתבו סונטות בשפה אחרת, כאשר המשוררים סן ז'לה ומארוויבאו את הצורה לשפה הצרפתית.

לאה גולדברג, שבנוסף להיותה משוררת הייתה גם מבקרת וחוקרת ספרות, העניקה לסונטה הקלאסית את הכינוי שיר זה"ב כדי לבטא את השלמות צורנית של שיר כזה (זה"ב בגימטריה הוא 14, כמו מספר השורות בסונטה). בנוסף כתבה גולדברג גם "שירי אהב"ה" (אהב"ה בגימטריה - 133) בני שלוש-עשרה שורות, שהם מעין סונטות פגומות, העוסקות באהבה נכזבת.

עם המשוררים שכתבו סונטות בעברית נמנים לאה גולדברג, שאול טשרניחובסקי ויהודה עמיחי. בשנת 2003 יצא לאור ספרה של מאיה ערד, "מקום אחר ועיר זרה", שהוא רומן הבנוי מ-312 סונטות בתבנית פושקין, שנכתב בהשראת The Golden Gate פרי עטו של ויקרם סת, גם הוא כתוב כולו בסונטות פושקיניות (17)

מבחינת התוכן, סוניט עסק בנושאים שונים כגון אהבה, מוסר, מוות, חיים, איות וגבורה, והפך לחביב על משוררים רבים כמו דנטה, שייקספיר ובודלר.

משורר היהודי הראשון שכתב ה"סונטה" הוא עמנואל הרומי, שכתב חלק ממנה באיטלית הוא כתב כשמונה ושלושים סונטות סתומים שונים בנוגע לבני-אדם בעיקר על אהבה ומוות ועל גורל האדם הוא השתמש ברוב הסונטות שלו בהסונטות החלופיים. מהמשוררים היהודים המפורסמים באיטליה המשורר אפרים לוצאטו, אשר רוב שיריו נכתבו בצורת הסונטה (18)

"כליל סונטות": הוא מחזור של 15 סונטות, כך שכל אחת, מתחילה בשורה שבה מסתיימת קודמתה, והסונטה האחרונה מורכבת- מהשורות הראשונות של קודמותיה. כליל סונטות: הוא דבר נדיר בספרות, בשל הקושי הרב שבכתיבתו. דוגמאות לכלילי סונטות, שנכתבו בעברית הן "לשמש" ו"על הדם" מאת שאול טשרניחובסקי, "אשה" ו"חנינא בני" מאת ש. שלום, כליל החורש" מאת יוסי גמזו וכליל סונטות נוסף מאת אילן שיינפלד (19)

השירה העברית המודרנית משמשת ב

א-שירה בעלת טון אשכנאזי שכולל:

1 - הבית בארבעה ימפים

כיך ע'בי א'ש וע'בי ד'ם

הש'מש לפא'ת ה'ים (ביאליק)

הבית בארבעה תרוקאיים

צ'רר שב'לי א'חי ג'דיי

גר'י טפ'חתי ר'בס'נה---- (שאול טשרניחובסקי)

3 - בית בארבעה אמפרכים

ב'אחי ער'יך אל מש'בה נע'ולם----- (יעקב פיכמן)

4 - בית בארבעה דקטילים

חל'ומות לא פ'תים אם פ'עם

רק פ'רחד בנש'מה לע'ולם---- (שאול טשרניחובסקי)

5. בית בארבעה-אינבסטיים

אכן חצ'ר הע'ם ישב ה'יח בע'ץ

אכן ח'לל הע'ם אלל כ'בר אין ק'ץ-- (ביאליק)

6 - חלק מהקסאמטר

ש'מש ער'בים כי נ'טה מת'חת מחכר'אם יב'יחר----- (שאול טשרניחובסקי)

ב--שירה בעלת טון ספרדי שכולל:

— ٤٧ —

- הבית הראשון מסתיים במילה יִנְעָקוּ, הצליל (קו) כאן מסומל בסמל C
- הבית השני מסתיים במילה בִּסְתָו הצליל כאן הוא (ב) כאן מסומל בסמל C
- הבית השלישי מסתיים במילה יִנְעָקוּ הצליל כאן הוא (קו), שהוא כמו הבית הראשון מסומל בסמל C
- הבית הרביעי מסתיים במילה שָׁב הצליל כאן הוא (ב), כאן מסומל בסמל D

זו המרובע CCCC

אז בִּשְׁתִּי מַגְלִים הָרְבִים בִּסְלָעִים,
שְׁהָמָה, בְּהַתְמוֹלָלָם, שָׁבִים,
יָטוּר מִטּוֹר יָרוּם, גַּל יִגְבֵּר מִגָּל;

- הבית הראשון מסתיים במילה י בִּסְלָעִים, הצליל (ים) כאן מסומל בסמל e
- הבית השני מסתיים במילה שָׁבִים הצליל כאן הוא (ים) כאן מסומל בסמל e
- הבית השלישי מסתיים במילה יִנְעָקוּ הצליל כאן הוא (ל), שהוא כמו הבית הראשון מסומל בסמל f

זו המשולש EEF

אַל הַסּוֹנֵטָה הָעֵבֶרִית / שְׁאוֹל טִשְׁרֵנִיחוֹבֶסקִי

יִקְרָתָ לִי, מֶה יִקְרָתָ, סוֹנֵטָה, 'שִׁירַת זָהָב'!
מִימֹת הָרִיגְסָנָס מִשְׁמֶרֶת לָנוּ אֶת.
ה'עֲמֻנוֹאֵל' – הוּא הַד מִנְּגִינֶתְךָ אֶהָב,
וַיִּחַיֶּד־דּוֹר נִצְרוּךְ בְּאַיִטְלָיָה, וְלֹא מֵת.

- הבית הראשון מסתיים במילה אֶהָב, הצליל (ב) כאן מסומל בסמל A
- הבית השני מסתיים במילה אֶת הצליל כאן הוא (אֶת) כאן מסומל בסמל B
- הבית השלישי מסתיים במילה אֶהָב הצליל כאן הוא (אֶת), שהוא כמו הבית הראשון מסומל בסמל A
- הבית הרביעי מסתיים במילה מֵת הצליל כאן הוא (אֶת), שהוא כמו הבית השני מסומל בסמל B

זו המרובע ABAB- first- quadrant

אֶהָבְתִּי צִמְצוּם גִּב-חֲרוּצָה, פִּזְזוּ פִּזְזָהָב,
מִלְטָשׁ מִחֲזִיק בּוֹ הַמְּרָבָה שְׁפִמוּעָט,
וַיִּגְמַר-בְּמִנְדָּה לָךְ הַמְּצַלְצֵל בְּאוֹן וְרָהָב,
תְּלִיפוֹת הַגִּיּוֹן בְּךָ כְּאוֹר הַתְּזִיז הַחֵד.

- הבית הראשון מסתיים במילה יִמְתָּקוּ, הצליל (ב) כאן מסומל בסמל A

הבית השני מסתיים במילה הקרב הצליל כאן הוא (ט) כאן מסומל בסמל A

הבית השלישי מסתיים במילה עמקו הצליל כאן הוא (ב), שהוא כמו הבית הראשון מסומל בסמל A

הבית הרביעי מסתיים במילה עב הצליל כאן הוא ד, שהוא כמו הבית שהוא כמו הבית השני מסומל בסמל A

זו המרובע הראשון AAAA- first- quadrant

אף משרבזה בך משרבתי בת הגיגים

מה-דמות אערך לך? – קלוחי ברזל סגים,

שנכנעו לזפוס, מצקים, ספוגי-צליל.

הבית הראשון מסתיים במילה הגיגים, הצליל כאן (י) מסומל בסמל B

הבית השני מסתיים במילה סגים הצליל כאן הוא (י) מסומל בסמל B

הבית השלישי מסתיים במילה צליל. הצליל כאן הוא צל (י), שהוא מסומל בסמל B

זו המשולש BBB

כי כן הלא גם את: ציורים מפתחים

במתכנת כלל סג, מסרות-קדם, כליל,

הגיוני צפופים בו ומדברותיו רוחים.

הבית הראשון מסתיים במילה מפתחים, הצליל (י) מסומל בסמל C

הבית השני מסתיים במילה כליל הצליל כאן הוא (י) מסומל בסמל D

הבית השלישי מסתיים במילה רוחים. הצליל כאן הוא (י), שהוא מסומל בסמל C

זו המשולש זו המשולש BBB

המסקנות

1-לאורך המחקר הזה, אשר התמקד בנושא חשוב " ההשפעה של הסונטה האירופית על השירה העברית המודרנית שיריו של טשרנחובסקי כדוגמא", אנו רואים שיש השפעה גדולה לשירה האירופית על השירה המודרנית ובמיוחד השפעת צורה מצורות השירה האירופית, שהיא הסונטה שהשפיעה השפעה גדולה על יצירותיהם של המשוררים העבריים.

2-הסונטה האירופית שהשפיעה השפעה כללית על השירה העברית המודרנית, ואנו רואים ורוב המשוררים העבריים ציטטו את הסונטה האירופית והשקפו אותה על השירה בתקופה המודרנית וזה ברור ומופיע מאוד בשיריו של טשרנחובסקי.

הערות שוליים

¹ אהרון בן אור תולדות הספרות העברית החדשה, כרך שני, הוצאת "יזרעאל" תל-אביב, 1972 ע"מ 5.

² האינציקלופדיה העברית, חברת להוצאת אנציקלופדיה בעם, תל אביב, כרך 26 ע"מ 681.

³ יעקב פבזנר ואחרים, אנציקלופדיה יהודית, מכלול ערבים לידיעת היהדות והיהודים לדורותם, הוצאת ראובן מס, ירושלים, 1970, עמ" 141.

⁴ נאזק الراهم عبدالفتاح، الشعر العبري الحديث، أغراضه وصوره، الدار الجامعية للطباعة والنشر، بيروت، 1983، ص 26-27

¹⁰ יעקב פבזנר ואחרים, שם, עמ' 141.

* אליהו גוטמכר: רב בעל-שם ובעל-מופת, ממבשרי הציונית, למד בישיבות שונות הושפע מר" עקיבא איגר, מנעוריו דבק גם בתורת – הסוד. כהונתו הראשונה כרב היתה בפלשן, ממנה עבר לגרידיץ ובה כיהן 34 שנה, ונודע כ"צדיק מגרידיץ" נהג לדרוש בביהכ"ס בכל שבת וקיים ישיבה גדולה "להבחורים היה ביתו פתוח לרווחה, ואף כי משכרתו פחותה אכלו שמו בלא רשיון" אמנותו בנס הקלה על השתתפותו בראשית המעשה של חייבת – ציון, טוב – לבו ושאיפתו לכונן בית חדש לתורה ולתעודה קשרוהו עם בני הישוב הישן בירושלים. האנציקלופדיה העברית, שם, עמ' 335-336.

** חובבי ציון: תנועה למען יישוב ארץ ישראל שמטרתה: ייסוד מושבות חקלאיות תחתית הלשון העברית, והרמת קרנו של העם בתפוצות. נוסדה ברוסיה בשנת 1881, ורכשה במשך שנות פעולתה (1881-1896) את אהדת רוב יהודי אירופה יום טוב לוינסקי, אנציקלופדיה של הווי ומסורת ביהדות, הוצאת דביר, תל-אביב, 1970, עמ' 184

*** אחד העם: סופר ופובליציסט, נולד באוקראינה למשפחה חסידית, וגדל באודסה. בנעוריו הושפע ממחשבת הרמב"ם ומספרות תנועת ההשכלה, נטש את אורח החיים הדתי והפך לאחד מדובריה של תנועת "חייבת ציון" כאשר אחד העם היה צעיר החלה ההתיישבות בפלסטין וקמו בארץ מושבים וישובים. ברוסיה קמה אגודה שנקראה חובבי ציון שמטרתה הייתה לעודד את היהודים לעלות לא"י. אחד העם הצטרף לארגון בגלל שגם הוא האמין במטרת הציונות להקים מולדת ליהודים. מאמרו הראשון "לא זו הדרך" פורסם באודסה ב"מליץ" (1889) וזכה לתגובות נמרצות וסותרות, באותה תקופה נוסד בהשפעתו אגודת "בני משה" וכן יסד וערך את הירחון "השילוח" בברלין. (הוא היה קורא להתמקד על היהדות ולא על היהודים, בגלל שהיהדות היא המוקד של החשיבה הלאומית, כדי להבטיח את ההישרדות של הרוח והתרבות היהודית בעולם המודרני).

מנחם מנצור, מקראה של הספרות העברית החדשה למתקדמים, הוצאת "כתב", ניוירק. עמ' 29.
ראה: איוב, סמיר, جمع واعداد وثائق اساسية في الصراع العربي الصهيوني, ج 1, مرحلة الارهاصات, دار الحداثة للطباعة والنشر والتوزيع, بيروت, 1984, ص 100.

Hertzberg, Arthur, the Zionist idea, new york 1970, p 5.

*** הרצל: 1860 - 1904 עיתונאי יהודי נולד בבודפשט הוא בילה את מרבית חייו בעיר וינה מייסד התנועה הציונית המודרנית המחבר את היסודות האידיאולוגיים של ציונות מדינית, הרצל חי בפרס בימים שנתעורר משפט דרייפוס שהעלה גל גדול של אנטישמיות וברחובות עיר הבירה החרישו את האזנים הקולות והצוחות של המוני העם "מות ליהודים" אמנם הצוחות האלה לא הביאו לידי מעשי טרור או לידי הגבלות זכויותיהם והמשפטיים של היהודים, אבל הרצל, שישב והסתכל בחייה הציבוריים והמדיניים של צרפת נודע עד מעמקי נשמתו, בבת אחת נחשפו לפניו צרת עמו והטרגדיה של חייו, והוצתה בלבו השאיפה הלוהטת למצוא את סוד השנאה והסבל את סוד התחיה והגאולה של עמו, גם הוא למד בפרס להבין את השאלה הסוציאלית, היה מרבה בימים ההם לדבר על כך נורדוי, אשר ראה את הפתרון האפשרי של שאלת היהודים אשר בסוציאליזם.

יצחק גרינבוים, –בצירוף ביבליוגרפיה מאת ג. קרסל, התנועה הציונית בהתפתחותיה, חלק שני, תקופת הרצל – אחד עשר שיעורים, דפוס התחיה בע"מ ירושלים עמ' 3.

לפרטים נוספים ראה: הופמן, ומרתה, הרצל הצעיר, דרכו אל היעוד, מהדורה שנייה מתוקנת, הוצאת ראובן מס, ירושלים, 1941, עמ' 59.

¹ יעקב פבזנר, שם, עמ' 332.

**** ביאליק: משורר עברי, נולד בכפר ראדי (וולנייה), התישב בזטומיר ופתח בה בית – והנער יכול להוסיף ולרקום את החלומות, שרקם בחיק – הטבע: של ראדי, ואלה נתנו את אותותיהם העזים ביותר בשירתו. בן שבע היה ביאליק כשמת עליו אביו. חיי אמו האלמנה ושלושת יתומה היו קשים מנשוא, סבלותיה ואנחותיה מצאו אף הם את ביטויים בשירתו. לסוף מסרה אותו אמו לאביו – זקנו, ר'יעקב משה, שיש בקצה האחר של ז'טומיר. חיי הילד לא היו קלים בבית זה, שבו שלטו קפדנות וחומרה והתנכרות גמורה למאוויי של הילד. ואף המלמדים, שלידיהם נמסר, נהגו בו בקפדנות מרובה, אעפ"י שהכירו בחריפות – שכלו ובשרונותיו המעולים.

אברהם שאנן: מלון הספרות החדשה העברית והכללית, הוצאת "יבנה", תל-אביב, 1978, עמ' 94.

6 אהרון בן – אור, שם, עמ' 8.

7 האנציקלופדיה העברית, שם, עמ' 688.

תלמוד : המושג תלמוד כולל שני תלמודים : התלמוד הבבלי והתלמוד הירושלמי . התלמוד הבבלי והתלמוד הירושלמי נוצר במאות 3-5 לספירה בשני מרכזים - בבל וישראל . שני התלמודים מבוססים על המשנה , אך שלא כמוה , הם נכתבו בעיקר בארמית (ולא בעברית) .

משה פינצוק , מבוא ללימוד התלמוד הירושלמי , הוצאת מכון דורש ציון , 2003 , עמ" 15.

תורה: נ' ספר החוקים אשר נתן משה לבני ישראל (, בעבר הירדן , בארץ מואב , היא כינוי לחמשת הספרים הראשונים של התנ"ך , בראשית , שמות , ויקרא , במדבר , דברים.שכונסו בסדר הראשון של כתבי – הקודש :תנ"ך : תורה –נביאים וכתובים . יעקב כנעני , ואחרים , אוצר מקיף ושימושי של הלשון העברית הישנה והחדשה , המילון העברי המלא , , הוצאת מילונים לעם , 1998.עמ" 5989.

ראה : יהושע בלאו , מילון לטקסטים ערביים- יהודיים מימי הביניים , האקדמיה ללשון העברית האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים , ירושלים , תשס"ו , עמ" 67.
אברהם שאנן , שם , 1973, עמ" 78

מנדלי מ"ס : שמו הספרותי של שלום יעקב אברמוביץ , מגדולי המספרים העבריים , נולד ברוסיה הלבנה בשנת 1917 , שם רכש חינוך מסורתי ונדע בשקדנותו ובכשרונו , ב 1856 , לאחר תקופת נדודים עם חברו (קבצן חיגר בשם אברהמיל) שימש כמורה בבית – הספר ממשלתי והחל מפרסם מאמרי – ביקורת חינוכיים עד מהרה נתגלה כסאטיריקן שנון וכמעריך נלהב של השפה העברית .

תחלה פרסם מאמרים שונים וכן תרגם לעברית ספרים בתולדות הטבע , בכך פתח את תקופת הביקורת בספרות ההשכלה העברית ברוסיה ונתן ביטוי לקשר שבין תנועת ההשכלה והמדעים , בעבודתו זו נתקל לראשונה בצורך ליצירת מלים עבריות למונחים , שמות ומושגים חדשים לשפה העברית .

מנחם מנצור , שם , עמ" 1.

9 האינציקלופדיה העברית , כללית , יהודית , וארצישראלית , חברה להוצאת איניקלופדיות , תל – אביב , 1968 עמ" 97 .

¹ שם , שם , 98.

¹¹ שם , שם , 99.

¹² שם , שם , עמ" 100-101.

¹³ שם , שם , עמ" 100-101.

¹⁴ שם , שם , ע"מ 102.

¹⁵ MICHAEL R.G. SPILLER, The Development of the Sonnet: An Introduction (Rout ledge), 1992, p.13

¹⁶ Pooler, C[harles] Knox, ed. (1914). The Works of Shakespeare: Sonnets. The Arden Shakespeare [1st series]. London: Methuen & Company. p. 132.

¹⁷ דבורה ברגמן, צרור זהובים סונטים עבריים מתקופת הרנסאנס והבארוקיד הוצאת בן צבי-1998 עמ" 36.

¹⁸ نازك ابراهيم عبد الفتاح، مصدر سابق ، ص ١٥٥.

¹⁹ <https://he.wikipedia.org/wiki>

²⁰ خالد اسماعيل علي-النصوص العبرية الحديثة- بغداد-1989-ص ١٤٠-١٤٤

המקורות

1-המקורות העבריים

1. אברהם שאנן : מלון הספרות החדשה העברית והכללית , הוצאת " יבנה" , תל – אביב , 1973.
2. אהרון בן אור תולדות הספרות העברית החדשה , כרך שני , הוצאת "יזרעאל" תל-אביב , 1972 .
3. דבורה ברגמן, צרור זהובים סונטים עבריים מתקופת הרנסאנס והבארוקיד הוצאת בן צבי-1998.
4. האינציקלופדיה העברית , חברה להוצאת אנציקלופדיה בעם , תל אביב , כרך 26
5. האינציקלופדיה העברית , כללית , יהודית , וארצישראלית , חברה להוצאת איניקלופדיות , תל – אביב , 1968.
6. הופמן, ומרתה , הרצל הצעיר , דרכו אל היעוד , מהדורה שניה מתוקנת , הוצאת ראובן מס , ירושלים , 1941 .

7. יהושע בלאו, מילון לטקסטים ערביים- יהודיים מימי הבינים, האקדמיה ללשון העברית האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, ירושלים, תשס"ו.
8. יום טוב לוינסקי, אנציקלופדיה של הווי ומסורת ביהדות, הוצאת דביר, תל-אביב, 1970.
9. יעקב כנעני, ואחרים, אוצר מקיף ושימושי של הלשון העברית הישנה והחדשה, המילון העברי המלא, , הוצאת מילונים לעם, 1998.
10. יעקב פבזנר, אנציקלופדיה יהודית, מכלול ערבים לידיעת היהדות והיהודים לדורותם, הוצאת ראובן, ירושלים י 1970.
11. יצחק גרינבוים, -בצירוף ביבליוגרפיה מאת ג. קרסל, התנועה הציונית בהתפתחותיה, חלק שני, תקופת הרצל - אחד עשר שיעורים, דפוס התחיה בע"מ ירושלים.
12. כל שיריו של טשרנחובסקי, פרויקט בן יהודה
13. מנחם מנצור, מקראה של הספרות העברית החדשה למתקדמים, הוצאת "כתב", ניויורק
14. משה פינצוק, מבוא ללימוד התלמוד הירושלמי, הוצאת מכון דורש ציון, 2003

2-המקורות הערביים

1. ایوب، سمیر، جمع واعداد وثائق اساسية في الصراع العربي الصهيوني، ج١، مرحلة الارهاصات، دار الحداثة للطباعة والنشر والتوزيع، بيروت، ١٩٨٤.
2. خالد اسماعيل علي-النصوص العبرية الحديثة- بغداد-١٩٨٩.
3. نازك الراهميدالفتاح، الشعر العبري الحديث، أغراضه وصوره، الدار الجامعية للطباعة والنشر، بيروت، ١٩٨٣.

3-המקורות האנגליים

1. Hertzberg, Arthur, the Zionist idea, new york 1970.
2. MICHAEL R.G. SPILLER, The Development of the Sonnet: An Introduction (Rout ledge), 1992
3. Pooler, C[hables] Knox, ed. (1914). The Works of Shakespeare: Sonnets. The Arden Shakespeare [1st series]. London: Methuen & Company. .

קיצור

השירה העברית המודרנית העידה בסוף המאה השמונה עשרה, על התפתחות בהירה מבחינת השפה ומשקלי השירה. היא כבר עברה בשלושה דורות שהם, דור ההשכלה - שקראו סופריו לצורך המודרניזציה והתועלת של מידע המערב, ולחסל את הבדידות האינטלקטואלית, אחר כך דור הלאומיות - שהתאפיינת בקריאה לסופרים למצוא את המולדת הלאומית שמגישה ההגנה להם, ובא דור הציונות בת זמננו.

כל התנועות האילו השפיעו באופן ברור על רעיונותיהם של הסופרים היהודים, לכן חלק מהם אימצו את רעיונותיה של הציונות, וגם אחרים אימצו את רעיונות ההשכלה, אבל רובם מושפעים בצורה ברורה, מהדוקטרינות הספרותיות האירופיות, ובמיוחד ממטרוטיהן ודמויותיהן.

לכן, אנו מנסים מתוך המחקר הזה לשפוך אור על הסוגה שהשפיעה על השירה העברית המודרנית, וכך, חילק החוקר את מחקרו לשלושה חלקים הבאים:

- א- מבט דיכרוני
- ב- המשורר טשרנחובסקי וחיו.
- ג- הסוגה והשפעתה על השירה העברית מתוך שיריו של טשרנחובסקי.